

І. С. Мурадханян, С. М. Нагорний,

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, м. Чернівці

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ

Робота присвячена розгляду питання термінологічних особливостей музичної професійної лексики. Звертання до цієї теми обумовлене роллю багатьох музичних напрямків в культурному житті різних країн. Багато термінів сучасного музичного мистецтва широко використовуються носіями мови в побутовому спілкуванні, набуваючи різноманітних відтінків значення, що пояснюється музичною сутністю відповідних явищ.

Ключові слова: професійний лексика, термінополе, музичне мистецтво, етимологія, пласт, жаргонізм, концепт.

Робота посвящена вопросу терминологических особенностей музыкальной профессиональной лексики. Обращение к этой теме обусловлено ролью многих музыкальных направлений в культурной жизни разных народов. Множество терминов современного музыкального искусства широко используются носителями языка в бытовом общении, приобретая различные оттенки значения, что объясняется музыкальной сущностью соответствующих явлений.

Ключевые слова: профессиональная лексика, терминополье, музыкальное искусство, этимология, уровень, жаргонизм, концепт.

The work is dedicated to the question of terminological peculiarities of musical professional lexics. The attention to this kind of professional terminology is explained by the role of different musical waves in cultural life of different countries. A lot of terms of modern musical art are widely used in everyday life communication, acquiring variety of meanings, which can be explained by musical essence of corresponding phenomena.

Key words: professional lexics, terminological field, musical art, etymology, leyer, jargonism, concept.

Термін являє собою когнітивно-інформаційну структуру, в якій акумулюється виражене в конкретній мовній формі спеціально-професійне знання, накопичене людством. Лінгвістичні дискусії з приводу сутності терміна проходять у двох основних напрямках – традиційному та функціональному.

Представники першого напрямку (В. А. Звєгінцев, Д. С. Лотте) притримуються думки, що термін не належить до загальнолітературної мови і йому притаманні такі риси, як однозначність, точність, дефінітивність, незалежність від контексту, відсутність синонімів та емотивного заряду [2]. Представники другого напрямку (Г. О. Винокур, В. В. Виноградов, А. А. Реформатський) вважають, що у реальному функціонуванні термін, як правило, багатозначний і має декілька синонімів [3, с. 121].

Звертають на себе увагу терміни, чий термінологічний статус не викликає сумнівів (наприклад, *Chicago blues* – напрямок блюзу за назвою місцевості, де він з'явився) і терміни, які, наприклад, утворені способом звуконаслідування (*oi!* – найменування напрямку музики в стилі *панк*).

Як відомо, термін належить до спеціального поля, в межах якого він характеризується певними рисами. Термінополе – це своєрідна сфера існування терміна, всередині якої він володіє усіма характерними ознаками, сфера штучно окреслена і оберігається від стороннього проникнення [6, с. 110].

Огляд властивостей різних пластів термінологічної лексики показує, що сучасний музичний термін, з одного боку, має загальні для всіх термінів характеристики, а саме, він використовується для найменування понять (явищ) сучасного музичного мистецтва, характеризується змістовною точністю, стійкістю, конвенційністю та специфічністю вживання, тобто зустрічається в музичній літературі – словниках, журналах, сайтах, учбових посібниках і т.п. З іншого боку, великій кількості сучасних музичних термінів притаманна чітко виражена специфіка і вони займають особливе місце серед інших термінологічних одиниць.

Багато термінів музичного мистецтва за своєю зовнішньою формою не схожі на терміни різних галузей мистецтва. Наприклад, такі одиниці, як *growl* (специфічний спосіб звуковидобування на духових інструментах), *shell* (назва музичного інтервалу) помітно відрізняються від класичних музичних термінів італійського походження (наприклад, нотні позначення темпу – *allegro*, *adagio*, *moderato*; гучності – *piano*, *fortissimo*; прийомів гри – *staccato*; *legato* і т.п.).

Звуконаслідування та метафоричне перенесення надають вищеназваним термінам експресивності, що не дозволяє віднести їх до загальноживаних термінів. Разом з тим, в численних словниках ці слова позначаються як «*mus. term*», «*jazz term*» і т.п.

Важливим фактором тут є етимологія таких слів. Відомо, що багато термінів виникли в середовищі джазових музикантів. Афроамериканці, які грали ранній джаз, не мали музичної освіти і, імпровізуючи на інструментах, опирались не на загальноприйняті музичні канони, а на інтуїцію, почуття [7].

Варто визнати, що емоційність є характерною рисою не лише джазового мистецтва, але й музичного мистецтва взагалі, оскільки музика має нерозривний зв'язок з почуттями, переживаннями та їхнім вираженням посередництвом звучання. Це підтверджує той факт, що в класичній музиці поряд з термінами, що означають темп чи гучність (*accelerando* – прискорюючи; *mezza voce* – впівголоса;) ми зустрічаємо терміни, в яких присутні емоційні (денотативні) семи.

Важливо враховувати і той факт, що спочатку джазові терміни використовувались музикантами здебільшого в усній формі, що не могло вплинути на зовнішню форму термінів. Доказом цього є одночасне існування декількох варіантів написання одних і тих самих термінів в ранніх музичних джерелах початку 20-го століття. Наприклад, запозичене з африканської мови слово *banjo* (струнний музичний інструмент) мало наступні ва-

ріанти написання: *bonja, banza, bangil, banjer, banjor, bangoe, banshwa*; або *jazz* (музичний стиль) можна було зустріти в наступних варіантах: *jas, chasse, jass, jaz, jascz, jazz* [5].

Як правило, в лінгвістиці виділяють три пласти професійно-обмеженої лексики: терміни, професіоналізми та жаргонізми. Однак, питання про їхнє розмежування залишається й досі невирішеним. В англомовних словниках жаргон визначається так: *technical terminology unique to a particular subject; the technical terminology or characteristic idiom of a special activity or group; terminology used in a certain profession, such as computer jargon*. [11]. Виходячи з цих визначень, важко відрізнити, чим є певне слово – терміном чи професіоналізмом (жаргонізмом).

Відомий дослідник на ниві джазового музичного мистецтва Дж. Діллард роздумує з приводу стилістичного статусу подібних лексичних одиниць наступним чином: «*Many of the terms discussed have by now been absorbed by General American English, becoming merely the music-listening public's terms rather than the Black musician's terms for certain music devices, procedures and experiences*» [7, с.61]. Слово *term* в даному випадку отримує визначення *public*, щоб підкреслити стирання етностилістичної специфіки (вихід за межі мови чорних музикантів). При цьому автор не коментує той факт, що образний характер одиниць, про які йде мова, і наявність нейтральних та книжних синонімів не дозволяє вважати їх конкретними термінами. Порівняємо: *licorice stick (clarinet); slush pump (trombone); gate* – скор. від *alligator (jazzman)* [7, с. 69].

Інший музикознавець, Р. Макрей, намагається розмежувати *jazz terms* та *jazz argot*, але при цьому зараховує до термінів такі одиниці, як *bark, yelp, meow, caw, horse-neigh, roar, laugh, sneeze* [8, с. 3].

Однією з найбільш аргументованих може вважатися концепція І. Р. Гальперіна. Виходячи з неї, можна виділити наступні дистинктивні ознаки термінів, що відрізняють їх від інших пластів професійної лексики:

- конвенційний характер;
- найменування нового поняття науки;
- пряме відношення до термінологічної системи відповідної сфери науки, мистецтва;
- переважне використання в спеціальній літературі [1, с. 76-77].

Відповідно до стилістичної класифікації лексики, запропонованої Ю. М. Скребнєвим, терміни, жаргонізми та професіоналізми займають різні місця в класифікації лексичних одиниць за функціонально-стилістичним критерієм. На відміну від нейтральної лексики словам трьох вказаних груп притаманне певне стилістичне забарвлення і викликають у носіїв мови стійкі асоціації з тією чи іншою сферою вживання. Стан термінів, професіоналізмів та жаргонізмів на шкалі стилістичних вартостей залежить від ступеня їхньої естетичної цінності, або соціального престижу [4, с. 58].

Таким чином, словниковий склад мови можна уявити у вигляді трьох пластів: нейтральна лексика, супернейтральна лексика, субнейтральна лексика. Ю. М. Скребнєв поділив супернейтральні та субнейтральні пласти на три підкласи, виділивши одиниці мінімального, середнього та максимального рівня. Дана класифікація є спробою звести до невеликої кількості типи різних стилістичних відтінків слів.

Варто підкреслити, що стилістичний статус всіх слів є рухомим. На даному етапі має місце активне поповнення розмовного пласту лексики шляхом освоєння професійної лексики комп'ютерних технологій.

Ілюстрацією динаміки конотативного та денотативного значень слова є музичний термін *jam session* (неформальне зібрання музикантів для імпровізації). Він виник як професіоналізм в середовищі виконавців джазу, але потім, завдяки популярності даного музичного стилю, перейшов до розряду розмовної лексики. В даний час словосполучення *jam session* належить до термінологічної лексики – воно використовується музикантами всіх напрямків і має значення спільного виступу «наживо».

Жаргонізми (лексика шкільного, студентського, кримінального, музичного та ін. соціальних жаргонів) – це неформальні, часто гумористичні замітники в професійному (соціальному) середовищі слів, які вже існують в нейтральній чи субнейтральній сфері. Причиною виникнення жаргонізмів є, як правило, протест проти офіційних термінів та загальнолітературних найменувань, які, на думку представників певних професійних (соціальних) кіл, є педантичними, невиразними. Жаргонізми можуть означати як явища професійного плану, так і об'єкти навколишнього світу.

Кожна професійна група має свій жаргон. В музичному середовищі виділяють жаргон джазових, рок, хіп-хоп і т.п. музикантів.

Поряд з жаргонними словами в неформальному спілкуванні музиканти використовують багато слів, що називають різні явища музичного життя і відносяться до розряду професіоналізмів. Професіоналізми є неофіційними заміниками лексичних одиниць, вже існуючих в нейтральній чи супернейтральній сфері, під час спілкування осіб, зв'язаних професією. В цьому визначенні слово «замітник» відіграє важливу роль – якщо одиниця є єдиним позначенням професійного феномену, вона має можливість отримати статус терміна.

Однак, стан професіоналізмів на стилістичній шкалі є не зовсім визначеним. З одного боку, професіоналізми, як і розмовна лексика, вживаються автоматично за встановленими в даному професійному середовищі правилами і можуть прирівнюватися до колоквиалізмів. З іншого боку, в основі їхнього створення лежить намагання досягти підкресленої неофіційності. У більшості вони виникли як замітники офіційних термінів та загальнолітературних назв. Цим вони схожі на жаргонізми, від яких їх не завжди легко відрізнити.

Аналіз сучасних музичних термінів показує, що їхній стилістичний статус не є однозначним і названі пласти показують тенденцію до взаємопроникнення.

Жаргонізми та професіоналізми не використовуються в текстах спеціальної літератури, учбових посібниках, в той час як терміни використовуються. Жаргонізмів та професіоналізмів завжди відповідає соціально престижніший термін, що означає те ж саме поняття.

З урахуванням вищесказаного, основними критеріями термінологічності щодо музичного лексичного пласту можуть бути наступні:

- використання одиниці в спеціальній літературі;
- відсутність інших найменувань відповідного предмета чи явища.

Отже, з точки зору семантики, етимології та статусу сучасні музичні терміни неоднорідні. Терміни, які відносяться до сучасного музичного мистецтва, займають особливе місце серед інших лексичних одиниць англійської мови. Більшість з них характеризується розпливчатым стилістичним статусом.

Література:

1. Гальперин, И. Р. Стилистика английского языка / И. Р. Гальперин. Учебник. Изд. 2-е, испр. и доп. – М. : Высшая школа, 1977. – 332 с.
2. Лотте, Д. С. Основы построения научно-технических терминов. Вопросы теории и методики / Д. С. Лотте. – М., 1961. – 160 с.
3. Реформатский, А. А. Термин как член лексической системы языка / А. А. Реформатский // Проблемы структурной лингвистики. – М., 1968. – С. 103-125.
4. Скребнев, Ю. М. Введение в коллоквиалистику / Ю. М. Скребнев. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1985. – 176 с.
5. Chase, G. America's music. From the pilgrims to the present / G. Chase. – Urbana; Chicago : University of Illinois Press, 1987. – 768 p.
6. Dijk, T. van. Ideology: A Multidisciplinary Approach. T. van Dijk. – L. : Sage, 1998. – 384 p.
7. Dillard, J. Lexicon of Black English / J. Dillard. – N.Y., 1977. – 199 p., p. 192.
8. McRae, R. 'What is hip?' and other inquiries in jazz slang lexicography / R. McRae. Music Library Association, Inc. 2001. Vol. 57. Issue 3. – P. 574.
9. Middleton, R. Studying popular music / R. Middleton. – Philadelphia : Open University Press, 2002. – 336 p.
10. Oliver, P. Yonder come the blues: the evolution of a genre / P. Oliver. – Cambridge University Press, 2001. – 372 p.
11. The American Heritage Dictionary of the English Language. Fourth Edition. – Houghton Mifflin Company, 2000. – 2076 p.